

Deklarasjávnná Giehttjit Konferánsas Sámeparlamentariijkáriida Árviesjávrrien, moarmesmáno 31.b. 2023.

Parlamentariijkára sámedikkijs Sámeednamin ávddájbukti tjuovvo vuojnov:

Mij sámeparlamentariijkára Anaarin, Gironin ja Kárášjågåån, nanostip Sámedikkijn li sáme aktugattjajda máhttelisvuohta registreriduvvat jienastimpláhkuj, mij dávddá rávkadum dábdomerkaht. Iesjmedogisát registardum sáme aktugattja li aktan ienep gå 30 000 ulmutja.

Mij sáme lip álgoálmuk Sámeednamin. Máttarájge rájes la mijá álmuk viessum ja tjuottjodam dan ednamav ja tjátjev stuorámus huvsojn ja ráttujn. Mij lip oasse Sámeednama májas, Mijá iellema - mijá kultuvrra ja bierggim - li hiebadum hiebadahkes stájgugisvuohtaj majt luonndo máhtta vaddet ja majt mij máhttep adnet luondov váni fámoduhte dagi. Mijá viessomvuohke rávkká tjiegnodum máhttudagájt, rabásvuodav ja goappátjagá aktugattja ja sebrudak iesjradak ávdásvástádusáv vállidi.

Mij dáddodip riektá sáme sierralágásjuohtaj gálggá guddneduvvat.

Gätjástusájn ávdep deklarasjávnnájs gudát parlamentáralasj konferensajs ja doajmmá buorre ájggomusájn europealasj parlamentarissmaj, dahkat ratjigis ávddánimev gánná dájma náv gákk rijkarájij rasstit árvusmáhteduvvá.

Duodastit sáme álmuk la avtaájnas ietjá álmugij, ja riektá adnet sáme dábdomerkaht mij galggá roaddoduvvat.

Duodastit rasissma l fábmomij tjadát allevärálda sebrudagáv ja mij la vuodon nuppástallamij

Sámij rijkalasjuojgos la Sámeednam duoddarijt

1) Europa Green Deal (ruodná lihto), náv gákk vuoseduvvá Europa kommisjávnnájs náv gákk: "**ietjájduhtta Unijávnnáv dálásjájggásasj, luohkkodájmalasj ja vuohtulasj ekonomiddjaj**" ja aj "**Ietájduhttet dálkádak- ja birásávttimusájt máhttelisvuodajda dahká rievddadimev rievtes ja sebrudahte gájkajda.**" Vuohttotjuottjeldahkem Arktisin rávkká tjárgugis ietjájduhttemav goappátjagá giehpedum dájmalasjuodajn ja tjavvggidum ádásisadnemijn.

Álgoálmugin European mij vuornnop gájkka gáhttjalimijt mijá ednamarealajs ja tjátjij ávkkimij váni mijá dáhkkidimev dagi ja suoddjitjit mijá kultuvrav, bierggimav ja iellemvuogev.

Mij áhtsáp fávdá tjadádimev rijkaigasskasasj njuolgadusájs ulmutjij riektájda náv gákk ILO 169, UNDRIP, ICCPR ja ICESCR. Ávdeditjtat álggokultuvrajt vaj riektá ednamij ja tjáhtjáj suoddjiduvvá rijkaigasskasasj lága milta.

OAJVVADUS

Járggálmum julevsámegeiellaj

2) Gájkka dájmadiddje aktan stáhta viddnudagáj, dájmajn mij bájnasj luondov ja birrasav sáme árbbedábálasj guovlojn, lulun sijá átsálvisájn loabe hárráj vuododim doajmmaplána gáktu suoddi, roaddot ja dáhkkidit ulmuttjij riektájt ja álgoálm mugijt.

Mij bádtjip ulmuttjij riektástandárda ja vuododoajmmaplána vuododuvvi gájkka dájmadiddjida Arktisin.

3) Alemus duobbmotávllá duobmo umasse nuorttarijkaj stáhtajn vattij sáme sebrudahkaj riektáv rijkalasj stáhta lálkaásadime gáktuj.

Mij mujttádip lihtoj duobmoj állidibme, jali ietjá dájmalasj ásadusá, ja gasskavuohhta mij vuodot rádedibmáj ja aktisasj barggij, la vuodo áskeldis ja stuoves guojmmevuohhtaj nuorttarijkaj stáhtaj ja sáme parlamentaj gaskan.

4) Sámij árbbedábálasj viessomvuohke dábij, biebbmovuogádagáj, dahkovuogij ja vuojnalasjvuodajn la mijá kultuvra árvvovuojojs oasse. Da li sierralágásj dábe ma rávkki suojev, roattov ja dáhkkidimev goappátjagá rijkalattjat ja dajvalattjat. WHO diedet "Varresvuohhta l vijor álles fysalasj, mielalasj ja sociálalasj rádálasjvuodas ja ij val skibádagádagi jali sáhtusvuodadagi.

Mij rávkkap nuorttarijkaj stáhta vuododi ja aanodi riektálasj suojev sámij sociálalasj rádálasjvuohhtaj.

5) Árbbedábálasj biebmmo l ájnas sámij identitáhttaj ja kultuvrraj. Biebbmokultuvra dábdomárkka luondulasj jahkeájggevarasjávnnájs ja mierreduvvá dájvvalak luohkos muorjijs, láttijs, guolijs, sjattojs, boahhtsujs ja smávvaiellijs. Ájnas vuodo buorre kvalitéttaj sáme biebmmon la rájnna biejestedak luonndo ja viesso ja nanos sáme iellembirás. Sámij sierralágásj bivddo- ja ietjá áládisdájma doarjodi mijá biebbmoloabedussaj Arktisin.

Mij, álgoálm mugin, ávddánbuktep mijá riektáv bisodit biebbmoiesjrádukvuodav.

6) Gártjes luonndoluohko sámeednamin bájnattjuvvi garrasit sieldes nihtodim ávkástallamis manemus 100 jagen. Suodjimpárkajn, luonndogáhttinguovlojn, biosfáraguovlojn gálggi aktidum guovlo aj rijkajrájij rastá. Mij ávddánbuktep mijá määrdusáv aktidum guovlo gáktu rijkarájij rastá suodditjit vuosstálasstemfámov ja dárustahttet globálalasj lieggimav. Rijkejgasskasasj tjállaga ulmuttjij riektájda nannodi álgoálm mugijn la riektá iesjmierredibmáj danen gá sij lij álmuga dan vuojno milta mij miejnniduvvá 1. Aktisasj Artihkkalin 1966 jagen Rijkejgasskasasj Konvensjávnnán Viesajdiddje ja Politijkalasj Riektáj hárráj ja 1966 jage Rijkejgasskasasj Konvensjávnná Ekonomalasj, Sociálalasj ja Kultuvralasj riektáj hárráj.

Mij ávddánbuktep mijá riektáv adnet sáme álmuga iesjmierredimev tjuottjeldittjat rijkajrájij rastá sáme guovlov suodditjit mijá kultuvrav, biologalasj moattevuodav ja iellemav ávddálijguovlluj.

7) Agenda 2030 l doajmmaplána ulmijn ietjádibmáj nanos sebrudahkaj ulmuttjijda, planáhttaj ja rádálasjvuohhtaj. Agenda 2030 ulme ja oasseulme li integreridum ja állása ja gábttej nanos

OAJVVADUS

Járggålum julevsámeigiellaj

ávddånime gájkka niellja dimensjåvnå: ekonomalasi, sociálasasi, kultuvralasi ja hiebadum birrasij. Agenda 2030 15. nummar ávdet. Suoddjit ruopptot vaddemav ja ávdedit nanos ávkkimav ekologidjalasjuogádagájs, nannusit tjuottjodit vuovdev, vuostedit gájkke guovlojt.

"Mij diehtusin dahkap biebmobajásanedusán li moadda dimensjåvnå, ja varresvuohta, rádålasjuohta, giella, identitåhtta ja bajásanedus, ma rávkki vieledit umasse dárbojt ja njuolgga oassålasjuodav sáme álm mugis.

" Diehtusin dahkap mij aktisattjat adnep mijáv vål gogissan tjuottjodit ja gaskostit mijá aktisasjárbev mijá ájttegjs ja iednijs sáme sebrudagá ávkkáj, ja mij suoddjip ávddålijguovlluj mijá ienddilji dárbulasj álgoálm mukriektajt ednamij, tjåhtjáj ja luonddoluohkojda - mijá álm muga ávkkim dáj guovlojs máttarájgen.

Jåhkåmåhkke deklarasjåvnå. Járggålum citåhtta deklarasjåvnås vuostasj parlamentåralasj konferensas mij åsadváj Jåhkåmåhken guovvamåno 24.b. 2005